

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ РЕФЛЕКСІЇ СЕРЕД ПОЕЗІЇ ГІРСЬКИХ ПЛЕНЕРІВ

«Поезії дивнії чари». Франкознавчі та інші студії / НАН України, Інститут Івана Франка; [відповід. ред. А. Швець; наук. ред.: К. Дронь, І. Котик, М. Лапій; передм. А. Швець; редкол.: Є. Нахлік (гол.) та ін.]. Львів, 2020. 392 с.

Конференції переважно асоціюються з університетськими аудиторіями та залами наукових інституцій, однак в Інституті Івана Франка НАН України вже склалася добра традиція проводити літературознавчі дискусії «на лоні природи» — організувати наукові пленери. За матеріалами таких конференцій працівники цієї установи ще раніше підготували збірники наукових праць «Йшла не тільки з духом часу, але й перед ним»: Наталія Кобринська та літературний процес кінця ХІХ—ХХ століття» (Львів, 2015) і «Дивлячись на цей гірський світ» (Львів, 2018).

2020 року побачив світ збірник «Поезії дивнії чари», основою якого стали матеріали двох конференцій, що відбулися у 2018 та 2019 рр. у самому серці Гуцульщини — Криворівні Верховинського району Івано-Франківської області. З об'єктивних причин не всі учасники цих наукових заходів подали свої статті для публікації у збірнику, зате до книжки ввійшли, крім праць відомих дослідників, перші літературознавчі розвідки наймолодшого покоління філологів — студентів Українського католицького університету, які працювали під керівництвом Данила Ільницького.

Передмова Алли Швець не випадково названа Франковою цитатою («В горах, панове, поезії гук...»): відповідальна редакторка збірника не лише повідомляє факти про п'ятий франкознавчий пленер та особливості наукового спілкування в горах, а й дає змогу відчуту ту «ауру інтелектуального побратимства» й «високих духовних вібрацій», що впродовж трьох днів визначала мандрівку учасників конференції гірськими стежками та лабіринтами Франкового духу. Енергетику карпатських краєвидів та гуцульської культури передає також обкладинка книги, дизайн якої запропонувала Ольга Борисенко.

З огляду на проблематику конференції, збірник сформувавши самперед франкознавчі студії. Розділ, присвячений «осяганню поетичного слова» митця, відкриває стаття про «морально-християнські поетичні обробки Івана Франка», у якій Євген Нахлік порушує

питання «канонічності» чи «вільнодумності» релігійної поезії класика. Праці Святослава Пилипчука та Надії Бойко сприймаються як своєрідний диптих, адже об'єкти їхнього розгляду — відповідно «Притча про приятель» і «Притча про красу» Івана Франка. Дослідники докладно з'ясовують джерела цих притч та їх вплив на автора «Мого Ізмарагда», простежують, як письменник виводив «власні узори» на «чужій основі» і як діалог із низкою текстів культури зумовив жанрову та сюжетно-образну специфіку згаданих творів. До параболічного сюжету звертається також Василь Зеленчук у розвідці про поему «Терен у носі»; однак цього автора вже цікавлять не джерела мотивів, а «стихії» (природи і людської душі) та еволюція сюжету про привида-потельника у доробку митця.

Фольклористична перспектива дослідження Франкової лірики у збірнику представлена працями Олеси Наумовської та Жанни Янковської. Авторки, зосереджуючи увагу передусім на циклі «Веснянки» («З вершин і низин») та окремих віршах збірки «Зів'яле листя», простежують характерні для народнопоетичної манери письма особливості образної системи та поетичного синтаксису і трактують міфологічний код як один із ключів розуміння згаданих творів. До фольклорних текстів («Чорна рілля ізорана...») апелює також Оксана Кузьменко, однак її студія присвячена передусім розвідці І. Франка про відому народну пісню, її генезу та варіанти.

П'ять статей із першого розділу репрезентують своєрідне *close reading* окремих віршів письменника. Йдеться про праці Алли Швець, Наталії Мочернюк, Марії Лапій, Марії Котик-Чубінської та Олександри Салій, які запропонували аналіз та інтерпретацію поезій — відповідно «Мій раю зелений», «Vivere temento!», «Прощальна пісня», «Її сміх», «Мойї дружині» — на різних рівнях. Дослідниці з'ясовують місце названих творів у рамках циклу чи збірки, розглядають їх в історико-літературному чи біографічному контексті, простежують інтертекстуальні зв'язки, джерела та текстові варіанти, висвітлюють особливості жанру, композиції, ритмомелодики та образної системи. Намагаючись досягнути тонкощі «текстової стереометрії» Франкового доробку, Марія Стецик та Лілія Лемець у своїх працях пропонують лінгвопоетичне осмислення поеми «Мойсей» та низки віршів митця, щоби з'ясувати взаємозв'язок між мовним потенціалом і «словообразами» (зокрема лінгвокультурею «слово») автора.

Другий розділ збірника подає «інтерпретацію Франкової прози». Як і низка статей, присвячених поезії класика, праці Катерини Дронь, Марії Лапій та Марії Котик-Чубінської побудовані як «студія одного твору». Йдеться про аналіз та інтерпретацію оповідань «Вівчар», «Рубач» та «Отець-гуморист». Авторки статей з'ясовують історію написання згаданих прозових зразків, проводять паралелі до інших літературних текстів чи літературознавчих праць самого письменника, розкривають наративні стратегії, жанрові особливості оповідань, засоби психологізації та символізації образів.

Зацікавлення співавторів збірника стосуються також життєвих і творчих контактів митця, висвітленню яких присвячено третій розділ книжки. Михайло Кріль з'ясовує обставини перебування Франка на Добромильщині у зв'язку з участю письменника у виборах до Галицького сейму, а також публікує в додатку до статті записи документальних свідчень окремих мешканців регіону. Оксана Мельник зосереджує увагу на «творчих і особистих контактах» Івана Франка й Сидора Твердохліба, а Олена Луцишина окреслює взаємини Івана Франка та Івана Федорченка — письменника-початківця, який високо цінував талант видатного митця й був вдячний уже визнаному майстрові слова за поради та критичні зауваги щодо власних літературних спроб. Вивчення творчих контактів Івана Франка спонукало Євгена та Оксану Нахліків зацікавитися постаттю Миколи Курцеби — галицького письменника, театрального критика, журналіста й редактора, котрий відгукувався про літературну діяльність свого відомо-

го сучасника як критик-рецензент; водночас в оригінальному доробку Курцеби можна простежити впливи Франкового тексту. Галина Левченко у своїй статті апелює насамперед до соціокультурного життя України у другій половині XIX ст., на тлі якого розгортається «творчий і світоглядний діалог» Лесі Українки та Михайла Драгоманова.

До четвертого розділу («Рецептивні виміри української поезії») потрапили інші студії. Франкознавчі акценти з'являються лише в розвідці Ігоря Котика «Не-«Каменярі»», де автор аналізує вірш Віктора Неборака «Скала» в зіставленні з відомим твором і простежує трансформацію образу в новому соціокультурному контексті. Дослідники звертаються до гуцульської тематики, намагаючись порівняти особливості трактування постаті легендарного опришка Олекси Довбуша в народних піснях та в доробку Богдана Ігоря Антонича (Віра Ганчар) чи з'ясувати співіснування християнських і язичницьких вірувань у світогляді гуцулів, що визначило образну систему поезій Василя Герасим'юка (Наталія Більська).

Співавтори збірника, аналізуючи ліричні твори, зосереджують увагу на поетиці пейзажу, який набуває філософського звучання й розгортається в ментальному, гностичному й асоціативному вимірах. Якщо Назара Данчишина цікавить передусім «поетичний діалог» між Ігорем Калинцем, Григорієм Чубаєм та Романом Кудликом довкола образу осені, то Надія Козловська простежує різні варіації образу снігу у збірках Сергія Жадана. Творчість Олега Лишеги стала об'єктом розгляду двох авторок. Мар'яна Челецька запропонувала інтермедіальну інтерпретацію образної системи поета-сімдесятника, приділивши особливу увагу «поетиці фільмоективів», а Романія Строцька апелює до Олега Лишеги насамперед як до митця з унікальним поглядом на світ і на основі інтерв'ю з письменником та його есеїстичних текстів систематизує уявлення митця про поезію та її «кухню».

Проблеми поетичної «кухні» та психології творчості цікавлять також Юлію Братків, яка, досліджуючи ключові образи поезії Віталія Рибка, інкорпорує в текст своєї розвідки фрагменти інтерв'ю з вінницьким літератором і з'ясовує вплив соціокультурної атмосфери на мистецьку діяльність автора. Увагу передусім до художнього тексту демонструє Богдана Мельник, котра розкриває, як у доробку Богдани Матіяш оприсутнюється Бог: Його неможливо вкласти в жодну форму, але в поетичних та прозових текстах авторки Він виявляється через біблійні сюжети та образи, постає як сповнений любові батько чи друг-співрозмовник.

Завершується збірник відгуком Оксани Левицької на книжку літературно-критичних статей та рецензій Ігоря Котика «Про перетворення тіла на слово» (Львів, 2019). Перетворенням на слово — уявлень, вражень чи ідей — насправді є не лише художні тексти, а й міркування про них, що кристалізуються у пільдних дискусіях та, зрештою, стають науковими статтями й розвідками — зокрема тими, що сформували книжку «Поезії дивнії чари». Хоча не всі опубліковані в ній праці присвячені поезії й навіть не всі репрезентують франкознавство, але назва збірника, у котрій відлунує проблематика п'ятого франкознавчого пленеру, себе виправдовує. Епіграфом до видання редколегія обрала слова Івана Франка: «Поезія єсть винайдення іскри божества в дійствительности». Гуцульська культура та краса карпатської природи, серед якої тривали літературознавчі рефлексії авторів цієї книжки, є тією поезією, що надихнула учасників пленеру й на вивчення секретів поетичної творчості, і на мандрівку «вершинами» і «нищинами» численних літературних текстів, позначених божественною іскрою.

Мар'яна ГІРНЯК

м. Львів

Отримано 23 листопада 2020 р.